

References

1. Zakon Ukraini «Pro osvitu». – [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <http://osvita.ua/legislation/law/2231/>. – Nazva z ekrana. – Nazva z ekrana.
2. Metodichni rekomendacii shhodo vikladannja zarubizhnoї literaturi u 2017/2018 navchal'nomu roci. – [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-zarubizhnoy-literaturi/>. – Nazva z ekrana.
3. Pometun O. I. Navchaemo misliti kritichno: posib. dlja vchit. // O. I. Pometun, I. M. Sushhenko. – D. : LIRA, 2016. – 144 s.
4. Pometun O. I. Osnovi kritichnogo mislennja: metod. posib. dlja vchiteliv // O. I. Pometun, I. M. Sushhenko. – D. : LIRA, 2016. – 156 s.
5. Shkil'ne zhittja: vchiteljam, uchnjam, bat'kam. [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu. – <https://www.schoollife.org.ua/onovlena-programa-2017-roku-z-zarubizhnoy-literaturi/>. – Nazva z ekrana.
6. Jak rozvivati kritichne mislennja v uchniv. – [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <http://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/>. – Nazva z ekrana.

Светлана Вирста. КРИТИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИТЕРАТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ НА УРОКАХ ЗАРУБЕЖНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ. В статье освещаются особенности современного компетентного подхода в образовательном процессе, который призван обеспечить социализацию учеников и их интеграцию в современное общество, сформировать у них стойкие моральные принципы и мировоззренческие ориентиры, воспитать личность с национальным сознанием, гражданскими качествами и критическим мышлением, способной к творческому решению жизненных задач, саморазвития и самообучения.

Рассматриваются аспекты формирования ключевых компетенций и литературной компетентности учащихся на уроках зарубежной литературы, при условии использования методов критического мышления и компетентно ориентированных заданий на уроках зарубежной литературы. Определяются этапы базовой техники формирования критического мышления учащихся.

Ключевые слова: образовательный процесс, компетентность, критическое мышление, ключевые компетенции, литературная компетентность, компетентно ориентировочные задания.

Svitlana Virsta. CRITICAL THINKING AS A WAY OF FORMING A LITERARY COMPETENCE IN THE CLASSES OF FOREIGN LITERATURE. The article deals with the peculiarities of the modern competency approach in the educational process, which is intended to ensure the socialization of students and their integration into the modern society, to form stable moral principles and ideological orientations, to educate the person with national consciousness, civic qualities and critical thinking capable of creative problem-solving, self-development and self-education.

The aspects of the formation of the key competences and students' literary competence in the classes of foreign literature are considered, with the use of the critical thinking methods and competency-oriented tasks. The stages of the basic technology of a critical thinking formation are determined.

Key words: educational process, competence, thinking, critical thinking, key competences, literary competence, competency oriented tasks.

Стаття надійшла до редколегії 28.11.2017 р.

УДК 316.77-057.87

Катерина Галацин

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Київ)

МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ КРИТЕРІАЛЬНО-РІВНЕВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СФОРМОВАНOSTI КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ

У статті розкриваються методичні основи експериментального дослідження реального стану сформованості комунікативної культури у студентів закладів вищої освіти. Комунікативна культура визначається як складне особистісне утворення, інтегральна якість особистості майбутнього фахівця, що характеризується сукупністю комунікативних знань, сформованістю умінь контролювати і регулювати свою мовну поведінку, грамотно і переконливо аргументувати свою позицію, вміння вести ділові переговори в процесі професійної діяльності, швидко орієнтуватись у комунікативній ситуації й обирати необхідний стиль поведінки для досягнення мети комунікативного акту, продуктивно співпрацювати в процесі вирішення професійних завдань.

Наголошено, що від рівня сформованості комунікативної культури залежить ефективність майбутньої професійної діяльності. Визначено критерії та показники сформованості комунікативної культури особистості (мотиваційно-ціннісний, пізнавальний, особистісний і поведінково-діяльнісний); охарактеризовано високий, достатній, середній і низький рівні сформованості комунікативної культури студентів. Подано методи та психодіагностичні методики для визначення рівня сформованості комунікативної культури студентів за кожним із визначених критеріїв і дослідження реального стану проблеми.

Ключові слова: комунікативна культура особистості, критерії сформованості комунікативної культури, показники сформованості комунікативної культури, рівень сформованості комунікативної культури особистості.

Постановка проблеми. Глобалізаційні тенденції, інтеграція культур, інтенсивний інформаційний обмін на всіх рівнях суспільної взаємодії визначають зростання ролі комунікації в українському суспільстві, що в свою чергу детермінує необхідність формування комунікативної культури особистості майбутнього фахівця. А відтак нагальною є потреба поглибленого формування комунікативної культури студентів під час навчання у закладах вищої освіти.

Реалії повсякденного життя свідчать про наявність *суперечностей* між соціальними вимогами до формування комунікативної культури майбутніх фахівців та їх певною мірою недооцінкою в сучасній системі вищої освіти; об'єктивно високим комунікативно-розвивальним потенціалом освітнього процесу у закладі вищої освіти та практично низьким рівнем сформованості комунікативної культури студентів; необхідністю формувати комунікативну культуру майбутнього фахівця та відсутністю науково обґрунтованих модифікованих змісту, форм і методів ефективної реалізації цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження комунікативної культури знайшло відображення в наукових працях, які узагальнюють їх результати в межах різних наукових шкіл, напрямів і підходів з метою побудови загальної теорії комунікації (М. Василик, Л. Землянова, В. Кашкін, Є. Кравченко, Г. Почепцов та ін.).

Питання формування комунікативної культури особистості, насамперед проблеми комунікативної взаємодії, психологічних основ комунікативної підготовки, педагогічних умов формування комунікативної культури й окремих комунікативних умінь і навичок у майбутніх фахівців відображені в наукових доробках М. Васильєвої, Н. Волкової, В. Грехнева, Л. Паламар, Л. Петровської, Г. Сагач, В. Тернопільської та ін.

Аналіз різних наукових джерел з досліджуваної проблеми свідчить про те, що практично невивченим на сьогодні є методичний аспект діагностування реального стану сформованості комунікативної культури майбутніх фахівців. Тому *метою* статті є критеріально-рівневий аналіз процесу дослідження сформованості комунікативної культури студентів у вищій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначаючи комунікативну культуру студентів як інтегральну якість особистості майбутнього фахівця, що характеризується сукупністю комунікативних знань, сформованістю умінь контролювати і регулювати свою мовну поведінку, грамотно і переконливо аргументувати свою позицію, вміння вести ділові переговори в процесі професійної діяльності, швидко орієнтуватись у комунікативній ситуації й обирати необхідний стиль поведінки для досягнення мети комунікативного акту, продуктивно співпрацювати в процесі вирішення професійних завдань, вважаємо за доцільне оцінювати рівень її сформованості за окресленими й обґрунтованими критеріями [1].

За основу нами взято визначення критерію за Л.Путляєвою як «міри оцінювання досліджуваного явища та тих змін, які відбулися в розвитку окремих складових чи особистості в цілому в результаті експериментального навчання та виокремлених педагогічних умов, за яких визначена гіпотеза відповідає чи не відповідає результатам експерименту» [5].

З аналізу складної структури комунікативної культури особистості [4] ми дійшли висновку, що доцільним є визначення реального стану її сформованості за наступними критеріями: мотиваційно-ціннісним, пізнавальним, особистісним і поведінково-діяльнісним. Так, мотиваційно-ціннісний критерій характеризує інтерес особистості до формування

комунікативної культури, прагнення до оволодіння комунікативними вміннями, зацікавленість у комунікативній взаємодії, орієнтацію на партнерство й співпрацю у розв'язанні професійних проблем, визнання культури спілкування та мовлення як особистісної цінності. У свою чергу, пізнавальний критерій визначає сформованість у майбутнього фахівця системи знань про сутність, функції, передумови ефективної комунікативної взаємодії, особливості професійного спілкування, психологію міжособистісних взаємин; розвиток умінь орієнтації в інформаційному просторі.

Гуманне ставлення студента до співрозмовника, готовність до духовної взаємодії, толерантність, емпатію, рефлексію, соціальну фасиліативність, здатність до самоконтролю, адекватність висловлювання, мовленнєвий етикет визначає особистісний критерій. Поведінково-діяльнісний критерій характеризує вміння та навички студентів, що дають змогу налагоджувати ефективну професійну та міжособистісну комунікативну взаємодію та зорієнтований на аналіз комунікативних умінь, раціональної поведінки у міжособистісній взаємодії, комунікативної діяльності, ініціативності та активної позиції в спілкуванні.

Кожен критерій вимагав розробки набору відповідних показників, на основі аналізу яких можна судити про рівень сформованості комунікативної культури студентів. Так, показниками мотиваційно-ціннісного критерію нами визначено: інтереси, потреби, установка на комунікативну діяльність, мотивація професійної діяльності, орієнтація на партнерство у взаємодії. Показниками пізнавального критерію є: наявність системи знань про сутність та закономірності комунікативної культури, про основні принципи міжособистісного та ділового спілкування, про функції комунікативної взаємодії у професійній діяльності, закони успішної комунікації, володіння основними поняттями, орієнтація в інформаційному просторі, гнучкість мислення. Показниками поведінково-діяльнісного критерію ми виділили: комунікативні вміння та навички; рефлексивність і креативність дій; самостійність дій під час виконання комунікативних завдань; соціальний інтелект, спосіб поведінки у конфліктній ситуації. Показниками особистісного критерію нами названо: емоційну сприйнятливість; оцінку та самооцінку особливостей комунікативної діяльності, почуття власної гідності, повагу до опонента, готовність до духовної взаємодії, толерантність, емпатію, мовленнєву грамотність, комунікабельність, соціальну фасиліативність, рівень комунікативного контролю, комунікативні та організаторські здібності[2].

Різне вираження показників визначає різні рівні прояву комунікативної культури, які різняться, по-перше, способом взаємодії (репродуктивним, ситуативним, рефлексивним і креативним) і, по-друге, ступенем їх прояву (низьким, середнім, достатнім і високим). Так, високий рівень характеризується тим, що всі показники визначених критеріїв комунікативної культури виявляються повною мірою (яскраво); достатній рівень відповідно характеризується тим, що всі показники проявляються достатньою мірою; середній – більшість із показників визначених критеріїв простежуються певною (середньою) мірою і, нарешті, низький рівень – показники сформованості комунікативної культури виявляються слабо.

На підставі зазначеного вище нами визначено та дано характеристику рівнів сформованості комунікативної культури студентів. Високий рівень сформованості комунікативної культури майбутніх фахівців характеризується яскраво вираженим стійким інтересом до формування комунікативної культури та культури професійного спілкування, сформованістю стійкої потреби у спілкуванні, установки на комунікативну діяльність, високою мотивацією професійної діяльності, виразною орієнтацією на партнерство у взаємодії; сформованістю чіткої ієрархії цінностей і усвідомлення комунікативної культури як однієї із важливих особистісних професійних цінностей. Студенти з високим рівнем сформованості комунікативної культури мають систему усвідомлених оцінних знань про сутність, культуру й особливості спілкування, психологію міжособистісних взаємин та особливості людей; свідомо оперують основними поняттями та методами наукового пізнання; розвинене креативне комунікативне мислення, вільно орієнтуються в інформаційному просторі.

Володіють сформованими комунікативними вміннями, мають яскраво виражену особистісну спрямованість на взаємодію з іншими людьми, високий рівень соціального

інтелекту, комунікативні дії є рефлексивними та креативними, під час комунікативної діяльності яскраво виражена самостійність дій та креативність у взаємодії. Такі студенти мають сформовану систему особистісних якостей, значущих для комунікативної культури: почуття власної гідності, повагу до опонента, толерантність, готовність до духовної взаємодії, виражені вміння самоконтролю у спілкуванні; є комунікабельними, розвинена емпатія та соціальна фасилітативність, високий рівень комунікативного контролю, та комунікативних і організаторських здібностей; яскравим є прояв мовленнєвої грамотності.

Достатній рівень сформованості комунікативної культури студентів характеризується достатнім проявом інтересу до комунікативної діяльності, сформованістю потреби у спілкуванні, мотивацією до професійної діяльності та комунікації; орієнтацією на співробітництво у взаємодії; сформованістю системи цінностей і визначення ролі спілкування в ній. Студенти з достатнім рівнем сформованості комунікативної культури мають системні знання про спілкування, його види та структуру, а також особливості міжособистісної взаємодії; достатньо розвинене творче мислення студентів, орієнтування в інформаційному просторі. Мають достатні комунікативні вміння, здатні переносити знання в практичну комунікативну діяльність, мають достатній рівень розвитку соціального інтелекту, розвитку рефлексивності в соціальній взаємодії, ситуативну самостійність у комунікативній діяльності.

У студентів з достатнім рівнем сформованості комунікативної культури сформовані особистісні комунікативні якості: толерантність, повага до співрозмовника, комунікабельність, достатній рівень емпатії та комунікативного контролю, соціальної фасилітативності та комунікативних здібностей; вони є мовленнєво грамотні.

Середній рівень сформованості комунікативної культури характеризують нестійкий інтерес до формування комунікативної культури та професійного спілкування, ситуативна зацікавленість в її формуванні; ситуативність потреби у спілкуванні та мотивації у професійній діяльності та професійній комунікації; ситуативна або пасивна орієнтація на партнерство та співробітництво у взаємодії. Студенти з середнім рівнем сформованості комунікативної культури ситуативно здатні переносити знання в практичну діяльність, мають середній рівень розвитку соціального інтелекту, розвитку рефлексивності в соціальній взаємодії; ситуативну самостійність у комунікативній поведінці. У цих студентів сформований середній рівень соціальної фасилітативності, рефлексивності, емпатії, комунікативних здібностей, толерантності; їм властива гіпер- або гіпокомунікабельність, репродуктивна мовленнєва грамотність.

Для низького рівня сформованості комунікативної культури майбутніх інженерів характерними є відсутність інтересу до формування комунікативної культури та культури професійного спілкування; ситуативність або відсутність потреби у спілкуванні; студенти не усвідомлюють важливості формування комунікативної культури у професійній підготовці; вважають процес її формування стихійним. Знання про спілкування, комунікативність особистості, особливості їх формування є елементарними, розрізненими, поверхневими, мають репродуктивний характер. Ці студенти недостатньо орієнтуються в інформаційному просторі, є пасивними в самоосвіті.

У студентів з низьким рівнем сформованості комунікативної культури знання переважно не трансформуються у поведінку, комунікативні вміння проявляються епізодично. Вони мають низький рівень розвитку соціального інтелекту, рефлексивності в соціальній взаємодії; відсутні навички самостійності в комунікативній поведінці та визначений стиль поведінки у конфліктній ситуації. Для студентів з низьким рівнем сформованості комунікативної культури характерним є низький рівень соціальної фасилітативності, розвитку емпатії, толерантності; комунікативні особистісні якості знаходяться лише на стадії формування; вони зазвичай гіпер або гіпокомунікабельні, для них властива репродуктивна мовленнєва грамотність або ж неграмотність.

Детальніше зупинимось на методах дослідження реального стану сформованості комунікативної культури студентів за кожним із визначених нами критерієм. Так, для визначення рівня сформованості комунікативної культури студентів за пізнавальним

критерієм найбільш коректними, на нашу думку, є: анкетування, аналіз студентських робіт (незакінчені речення, есе, розв'язок практичних завдань), спостереження, бесіди. У свою чергу, для дослідження рівня сформованості комунікативної культури студентів за мотиваційно-ціннісним критерієм доцільно застосувати: анкетування, бесіди, спостереження, діагностику мотивації професійної діяльності (К. Земфір у модифікації А. Реана), діагностику потреби у спілкуванні (за Ю. Орловим), методику експрес-діагностики соціальних цінностей особистості [3, С.76-77].

Для визначення рівня сформованості комунікативної культури студентів за поведінково-діяльнісним критерієм результативними, на нашу думку, є: анкетування, спостереження, бесіди, розв'язування практичних завдань, а також різноманітні методики: діагностику типових способів поведінки в конфліктних ситуаціях (за Томасом), діагностику соціального інтелекту (тест Дж. Гілфорда і М. Саллівена) [3, С. 35].

Для визначення рівня сформованості комунікативної культури студентів за особистісним критерієм найбільш застосовними можуть бути: анкетування, спостереження, бесіди, інтерв'ю, діагностика комунікативної толерантності (В. Бойко), тест на самооцінку комунікативного контролю (соціальна гнучкість), діагностика здатності до співпереживання (С. Дідато), вивчення творчих здібностей (за методикою Н. Кіршевої, Н. Рябчикової), комунікабельності особистості (тест В. Ряховського), методика на виявлення комунікативних та організаторських здібностей (КОЗ-1); діагностика рівня полікомунікативної емпатії (за І. Юсуповим) [3, с. 54-58].

У запропонованих анкетах мають бути вміщені запитання (як відкритого, так і закритого типів), що давало б змогу студентам або вибирати одну із декількох відповідей, або ж, – висловлювати і свою думку, іншу від запропонованих варіантів.

Для застосування статистичних методів під час обробки та інтерпретації одержаних експериментальних даних доцільно, на нашу думку, використовувати рейтингову систему, тобто кожна відповідь має оцінюватись певною кількістю балів. Аналогічно оцінюється і виконана студентом творча робота (наприклад, міні-твір, есе тощо).

За сумою балів визначається рівень сформованості комунікативної культури за кожним із визначених нами критерієм.

За результатами математичної обробки здобутих даних до високого рівня ми запропонували віднести відповіді студентів, які сумарно оцінюються в 90 – 100 балів, до достатнього – в 70-89 балів, до середнього – в 50-69 балів, до низького – менше 50 балів.

З метою з'ясування суб'єктно оцінного характеру набутих комунікативних знань студентів, рівня їх усвідомленості, варто проводити зі студентами бесіди, пропонувати їм дати відповіді на запитання анкет.

Висновок з дослідження і перспективи подальших розвідок. На основі сумарної оцінки визначається рівень сформованості комунікативної культури студентів за кожним із критеріїв. А узагальнивши визначені рівні сформованості комунікативної культури студентів за пізнавальним, мотиваційно-ціннісним, поведінково-діяльнісним і особистісним критеріями, як середній їх показник нами визначено загальний рівень сформованості комунікативної культури.

Аналіз реального стану сформованості комунікативної культури майбутніх фахівців дає змогу не лише кількісно визначити рівень її сформованості, але й якісно дослідити, наприклад, труднощі у формуванні комунікативної культури студентів; визначити провідні фактори, які сприяють ефективному формуванню комунікативної культури студентів; з'ясувати проблеми та суперечності в освітньому процесі закладу вищої освіти; окреслити конкретні шляхи їх розв'язання.

Подальшого вивчення потребують питання механізмів формування комунікативної культури в різних соціально-педагогічних умовах (студентів вищих навчальних закладів), модернізація змісту, форм та методів, розробка діагностичних методик визначення рівня сформованості комунікативної культури.

Джерела та література

1. Галацин К. О. Особливості формування комунікативної культури студентів вищих технічних навчальних закладів / К. О. Галацин // Науковий вісник ВНУ ім. Лесі Українки. – Луцьк : РВВ Вежа, 2012. – № 8 (233). – С. 54–59.
2. Галацин К. О. Моделювання процесу формування комунікативної культури майбутніх інженерів / К. О. Галацин // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. Вип. 41 / Харк. держ. акад. культури ; відп. ред. В. М. Шейко. – Х. : ХДАК, 2013. – С. 257–261.
3. Малашевська К. О. Експериментальна програма формування комунікативної культури майбутніх інженерів / Малашевська К. О. – Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2009. – 88 с.
4. Пономаренко Л. А. Основні структурні компоненти комунікативної культури майбутнього психолога / Пономаренко Л. А. // Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. пр. – Луганськ, 2009. – № 2(22). – С. 112–118.
5. Путляева Л. В. Психологические особенности педагогического общения / Путляева Л. В. // Вопросы психологии. – 1994. – № 2. – С. 84–89.

References

1. Halatsyn K. O. Osoblyvosti formuvannya komunikatyvnoyi kul'tury studentiv vyshchikh tekhnichnykh navchal'nykh zakladiv / K. O. Halatsyn // Naukovyy visnyk VNU im. Lesi Ukrayinky. – Luts'k : RVV Vezha, 2012. – № 8 (233). – S. 54–59.
2. Halatsyn K. O. Modelyuvannya protsesu formuvannya komunikatyvnoyi kul'tury maybutnikh inzheneriv / K. O. Halatsyn // Visnyk Kharkivs'koyi derzhavnoyi akademiyi kul'tury : zb. nauk. pr. Vyp. 41 / Khark. derzh. akad. kul'tury ; vidp. red. V. M. Sheyko. – Kh. : KhDAK, 2013. – S. 257–261.
3. Malashevs'ka K. O. Eksperymental'na prohrama formuvannya komunikatyvnoyi kul'tury maybutnikh inzheneriv / Malashevs'ka K. O. – Luts'k : Volyns'kyu natsional'nyy universytet imeni Lesi Ukrayinky, 2009. – 88 s.
4. Ponomarenko L. A. Osnovni strukturni komponenty komunikatyvnoyi kul'tury maybutn'oho psykholoha / Ponomarenko L. A. // Teoretychni i prykladni problemy psykholohiyi : zb. nauk. pr. – Luhans'k, 2009. – № 2(22). – S. 112–118.
5. Putlyaeva L. V. Psykholohycheskye osobennosti pedahohycheskoho obshchenyya / Putlyaeva L. V. // Voprosy psykholohyy. – 1994. – № 2. – S. 84–89.

Екатерина Галацин. МЕТОДИЧЕСКИЙ АСПЕКТ КРИТЕРИАЛЬНО-УРОВНЕВОГО ИССЛЕДОВАНИЯ СФОРМИРОВАННОСТИ КОММУНИКАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ. В статье раскрываются методические основы экспериментального исследования реального состояния сформированности коммуникативной культуры у студентов высших учебных заведений. Коммуникативная культура определяется как сложное личностное образование, интегральное качество личности будущего специалиста, которое характеризуется совокупностью коммуникативных знаний, сформированностью умений контролировать и регулировать свою речевое поведение, грамотно и убедительно аргументировать свою позицию, умение вести деловые переговоры в процессе профессиональной деятельности, быстро ориентироваться в коммуникативной ситуации и выбирать необходимый стиль поведения для достижения цели коммуникативного акта, продуктивно сотрудничать в процессе решения профессиональных задач.

Отмечено, что от уровня сформированности коммуникативной культуры зависит эффективность будущей профессиональной деятельности. Определены критерии и показатели сформированности коммуникативной культуры личности (мотивационно-ценностный, познавательный, личностный и поведенчески-деятельностный); охарактеризованы высокий, достаточный, средний и низкий уровни сформированности коммуникативной культуры студентов. Предложены методы и психодиагностические методики для определения уровня сформированности коммуникативной культуры студентов по каждому из определенных критериев, а также исследования реального состояния проблемы.

Ключевые слова: коммуникативная культура личности, критерии сформированности коммуникативной культуры, показатели сформированности коммуникативной культуры, уровень сформированности коммуникативной культуры личности.

Kateryna Halatsyn. METHODOICAL ASPECT OF THE CRITERIA AND LEVEL RESEARCH OF THE COMMUNICATIVE CULTURE FORMATION OF STUDENTS. In article methodical bases of experimental research of the real condition of communicative culture formation at students in higher educational institutions reveals. Communicative culture is defined as complex personal formation, the integrated quality of the personality of a future specialist which is characterized by set of communicative knowledge, skills to control and regulate their speech behavior, correctly and convincingly argue their position, the ability to conduct business negotiations in the course of professional activity, to be guided quickly in a communicative situation and choose the appropriate style of behavior to achieve the goal of the communicative act, to be productive for cooperating in the process of solving professional tasks.

It is noted that the efficiency of future professional activity depends on the level of the communicative culture formation. Criteria and indicators of the communicative culture formation of the personality are defined (motivational and valuable, cognitive, personal and behavioural and activity); high, sufficient, average and low levels of the communicative culture formation at students are characterized. Methods and psychodiagnostic techniques for level

determination of the communicative culture formation at students on each of certain criteria and the study of the real state of the problem are presented.

Key words: communicative culture of personality, criteria of the communicative culture formation, indicators of the communicative culture formation, level of the communicative culture formation of the personality.

Стаття надійшла до редколегії 06.12.2017 р.

УДК 378.011.3 - 051:378.3]:379.8

Ольга Гончарук

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

ЗМІСТОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ШКОЛЯРІВ

У статті аналізується змістовий потенціал навчальних дисциплін професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи до організації дозвілля молодших школярів. Під дозвіллям молодших школярів розуміється діяльність дитини у вільний час, обрана за власними інтересами і нахилами, яка приносить їй моральне задоволення і, в якій вона може проявити себе як особистість.

Під підготовкою майбутнього вчителя початкової школи до організації дозвілля молодших школярів розуміємо цілеспрямований процес формування в студентів системи загальних та фахових компетентностей організації різних видів дозвілльової діяльності учнів з врахуванням їх віку, бажань та інтересів.

Здійснено аналіз змістового наповнення навчальних програм професійної підготовки студентів – майбутніх вчителів початкової школи, який засвідчив відображення у них усіх змістових сегментів, необхідних для формування системи знань, умінь і навичок організації дозвілля учнів. Водночас виявлено домінуючим в процесі професійної підготовки є формування компетентностей когнітивного характеру, спрямованих на загальну обізнаність із дозвіллям, його сутнісними характеристиками, основними видами дозвілля молодших школярів.

Ключові слова. дозвілля, культурно-дозвілльова діяльність молодших школярів, змістовий потенціал навчальних дисциплін, підготовка майбутніх вчителів початкової школи до організації дозвілльової діяльності.

Постановка наукової проблеми. Сучасне суспільство потребує творчої особистості, яка вихована на загальнолюдських цінностях, котра в умовах нестабільності може знаходити нестандартні рішення, здатна вести за собою спільноту до суспільного прогресу. З огляду на це, на сьогодні важливим завданням вищої школи є підготовка фахівців до організації дозвілля школярів та формування їхньої дозвілльової культури.

Складною і суперечливою є проблема підготовки майбутніх вчителів початкової школи до організації дозвілля учнів. З одного боку, маючи можливість вибирати заняття для проведення вільного часу за власним бажанням, діти часто не готові до свідомого вибору тих видів діяльності, які б сприяли повноцінному формуванню культуро ціннісних сторін особистості. З іншого боку, учнівство, прагнучи до самостійності у виборі форм дозвілля, обмежене певними соціальними ролями.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Процес професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи досить повно досліджений науковцями (О. Антонова, Н. Баліцька, Л. Бірюк, О. Будник, Г. Волошина, І. Дичківська, О. Дубасенюк, Г. Кравченко, С. Мартиненко, І. Осадченко, О. Савченко, Т. Семенюк, Г. Тарасенко, Л. Хомич, Ю. Шаповал та ін.). Проблема дозвілля є в полі зору А. Воловика, В. Дулікова, Т. Кисельової, Р. Костецьки, І. Петрової, В. Пономарьова, Б. Тітова, В. Туєва, Д. Шамсутдінової та ін. Важливість дослідження процесів розвитку особистості засобами дозвілльової діяльності доводять також учені, які вирішували специфічні педагогічні проблеми: В. Гладиліна, Т. Гончар, О. Гончарова, О. Діба, Т. Зрелова, Ю. Клейберг, Г. Колик, С. Лаврецова, Ю. Моздокова, Л. Сайкіна, А. Фатов, С. Цюлюпа та ін.

Проблема дозвілля знайшла відображення і у дисертаційних дослідженнях. Так, О. Бездверна-Хомеріка вивчала педагогічні умови гуманістичного виховання підлітків у